

Klub za razmišljanje – spodbujanje ustvarjalnega mišljenja in avtonomije v razmišljanju

NENA WEITHAUSER PLESNIČAR, Osnovna šola dr. Franceta Prešerna Ribnica
nena.weithauser-plesnicar@guest.arnes.si

● **Povzetek:** Ob prehodu na devetletno osnovno šolo smo na šolah dobili možnost oblikovanja in izvajanja dejavnosti za nadarjene učence. Snovalki in izvajalki dejavnosti se je pri pripravi dopuščala velika ustvarjalna svoboda glede vsebine in načina izvedbe. Dejstvo, da pri rednem pouku učenci bolj razvijajo konvergentno kot divergentno mišljenje, da je le redkokateri učenec na Torranceovem testu ustvarjalnega mišljenja potrdil svojo nadarjenost, in zelo pomembno spoznanje, da današnja družba (posebno naša) za svoj razvoj potrebuje ustvarjalnega posameznika, ki sam in v sodelovanju z drugimi ustvarja nove ideje in se jih uči tudi udeleževati, me je spodbudilo v pripravo delavnic za evidentirane nadarjene učence 8. razredov. Na delavnicah lahko sodelujejo tudi drugi osmošolci. Osnovna izhodišča v naših delavnicah predstavljajo ustvarjalnost, ustvarjalno in kritično mišljenje, humor, sproščenost, opazovanje in zaznavanje, izboljševanje socialnih spretnosti, samopodobe, skupinsko delo, podjetništvo. Nekatere vaje so povzete po avtorjih, kot sta de Bono in Pečjak, druge so plod naše ustvarjalnosti. Dejavnost poteka že vrsto let, vključitev učencev je prostovoljna.

Ključne besede: evidentirani nadarjeni učenci, zaznavanje in opazovanje, konvergentno-divergentno mišljenje, socialne spretnosti, podjetništvo

Thinking Club – Promoting Creative Thinking and Autonomy of Thinking

● **Abstract:** Upon transition to a nine-year primary school, we were given the opportunity to create and implement different activities for gifted students. During the preparation itself, the creator and performer of activities was given creative freedom in terms of content and its method of delivery. The fact that in regular classes students develop convergent thinking more than the divergent one and that on the Torrance test of creative thinking not many of the students were able to confirm their giftedness, and that today's society (especially Slovenian) needs a highly gifted individual who can provide a lot of creative ideas, alone and in cooperation with others, in order to develop, has encouraged me to prepare workshops for the recorded gifted students in 8th grade. Other primary school students can also take part in the workshops. The basic principles of my workshops are creativity, creative and critical thinking, humour, relaxation, observation and perception, improving social skills, self-image, teamwork, and entrepreneurship. Some exercises have been taken from authors such as de Bono and Pečjak, while others are the result of my own creativity. This activity has been taking place for many years and students are involved on a voluntary basis.

Key words: recorded gifted students, observation and perception, convergent-divergent thinking, social skills, entrepreneurship

Uvod

Dejavnost je namenjena evidentiranim nadarjenim učencem 8. razredov, čeprav imajo možnost vključitve tudi drugi učenci. Ideja za vsebinsko zasnovo je nastala iz ugotovitve, da učenci v obveznem šolanju razvijajo predvsem konvergentno in tudi posnemovalno mišljenje, imajo pa zelo malo priložnosti razvijati ustvarjalno mišljenje. To se je potrdilo tudi skozi sam postopek ugotavljanja in potrjevanja nadarjenosti, saj je redko-kateri učenec svojo nadarjenost potrdil na Torranceovem testu ustvarjalnega mišljenja.

Našo dejavnost gradimo na paradigmi, da imajo vsi ljudje ustvarjalne potenciale in da ustvarjalnost lahko razvijamo. Izkušnjo glede ustvarjalnega mišljenja želimo dati učencem že v formalnem izobraževanju, in sicer z namenom, da dovolj zgodaj dobijo izkušnjo o pomenu tega za njihov osebni in poklicni razvoj ter razvoj družbe kot celote.

Izhajamo iz predpostavke, da pomeni spodbujanje ustvarjalnega mišljenja pri učencih zametek inovativnega načina razmišljanja, ki se kasneje izraža skozi inovativnost posameznika na delovnem mestu. (Inovacija pomeni izvedbo ideje, ki je uporabna in prinaša neko vrednost na trgu, hkrati pa pomeni več kot samo idejo). Inovativnost in s tem ustvarjalno mišljenje smo zaznali kot nujno potrebno za razvoj družbe, še posebno naše, ki je po številu patentov med državami na repu lestvice (Pečjak, 2013).

Izhajamo iz predpostavke, da pomeni spodbujanje ustvarjalnega mišljenja pri učencih zametek inovativnega načina razmišljanja, ki se kasneje izraža skozi inovativnost posameznika na delovnem mestu.

Eden izmed naših osnovnih ciljev je spodbujanje ustvarjalnosti, ustvarjalnega mišljenja. Pri udeležencih želimo izboljševati miselne spretnosti: več, ko vadimo, bolje nam gre. Želimo, da učenci z različnimi načini spoznavajo sebe in okolje (skozi opazovanje, zaznavanje; opozoriti želimo tudi na napake v zaznavanju, o pomenu percepcije). Doseči želimo največjo možno stopnjo aktivnosti ter povečevanja avtonomije v razmišljanju vsakega udeleženca kluba (pogled o spoznanjih resnicah usmerjamo v smer novih rešitev - tudi z vključitvijo domišljije, postavljanjem dvomov o splošnoveljavnih resnicah s pomočjo premikanja z enega vidika na drugega ter s pomočjo različni načinov mišljenja (provokacija, špekulacija, hipoteze, logika). Želimo odpraviti strah pred tem, da bi izpadli neumni ob odkrivanju izzivov in nizanju novih, drugačnih, nenavadnih idej. Prav tako je naš cilj izboljševanje socialnih kompetenc in samopodobe udeležencev.

V članku se dejavnost želi predstaviti kot primer dobre prakse.

Teoretično izhodišče

Razlikujemo konvergentno (združujoče, središčno, istosmerno) mišljenje in divergentno (razhajajoče, proaktivno, lateralno) mišljenje.

V ustvarjalnem mišljenju ima velik pomen domišljija. Einstein je dejal, da ni odkrivanja znanstvenih problemov brez domišljije. Prav tako Woodworth meni, da je domišljija podobna mišljenju v tem, da uporablja podatke iz spomina; toda medtem ko mišljenje sestoji iz dojetanja odnosov, ki stvarno med dejstvi že obstajajo, domišljija te stvari postavlja v nove, še neobstoječe >

in celo nemogoče odnose (Pečjak, 2013, str. 18). Zato lahko pojmujeemo ustvarjalno mišljenje kot iskanje novih odnosov med izkušnjami, domišljija daje nove kombinacije. Divergentno mišljenje zahteva domišljijo, saj oblikuje nove vzorce. »Kar je danes uveljavljeno, je bilo nekoč izmišljeno« (William Blake, v Ustvarjam, torej sem, Pečjak, 2013).

Bistvene sestavine ustvarjalnosti so smisel za duhovitost, uporabljanje predmetov na nov način, odkrivanje neobičajne uporabe (Pečjak, 1977).

Ugotovitve klasikov psihologije se tudi z novejšimi raziskovanji niso bistveno spremenile.

Pomembna je tudi izrazita povezanost med ustvarjalnostjo in humorjem, saj je pri obeh prisotna neobičajnost. V humorju nastajajo miselne transformacije; misel se interpretira drugače kot običajno.

Pionir preučevanja ustvarjalnosti Paul Ellis Torrance (1995) je ustvarjalno mišljenje opredelil kot »proces oblikovanja idej in predpostavk, njihovega preverjanja in smiselnega posredovanja svojih ugotovitev«. Poudaril je tudi, da se ustvarjalnost lahko razvija, neguje ter - kot je nazadnje dokazal tudi s svojim delom - meri. (Boben, D. in Podkrajšek, R., 2004.) Po Torranceovem mnenju (1995) ima ustvarjalno mišljenje veliko moč, saj nam je dalo abecedo, letalo, glasbo, vojno, delitev atoma. Dvig stopnje ustvarjalnega mišljenja najbolj pripomore k splošni blaginji. Tudi de Bono (2011) stoji na stališču, da je kvaliteta naše prihodnosti neposredno odvisna od kvalitete našega mišljenja. Opozarja tudi na pomen percepcije, če je percepcija napačna, še tako dobra logika ne pripelje do pravega rezultata. Prav tako poudarja pomen pozornosti v mišljenju, tako samemu poteku (toku) pozornosti (attention flow) in usmerjanju pozornosti (attention direction).

Za ustvarjalni duh je značilno, da vidi običajne stvari na neobičajen način (npr. v seštevanju vidi množenje - primer Gaussa, namesto stopnice škatlo itd.). Takšen

Slika 1: Učenci na različnih delavnicah ustvarjalno razmišljajo

obrat v duhu (miselno transformacijo) spremlja rojstvo vsake nove ideje.

Mnogi psihologi menijo, da so vsi ljudje po svoji naravi ustvarjalni, vendar zaradi okoliščin večinoma zatrti. Za spodbujanje posameznika k produkciji idej se uporabljajo različne tehnike ustvarjalnega mišljenja. Te ne učijo ustvarjalnosti, odstranjujejo pa ovire, miselne blokade in inhibicije, ki zavirajo ustvarjalno misel (npr. tehnika asociacij na sliko, proste asociacije itd.)

Pri skupinskih tehnikah udeleženci spodbujajo drug drugega k večji ustvarjalnosti, produciranju več in bolj pestrih idej ter neposredno spodbujajo slučajne odgovore (proste asociacije). Potrebno je ločevanje produciranja (divergentno mišljenje) in preverjanja idej (konvergentno mišljenje), saj slednje zavira produkcijo.

»Znanost, ki se predava otrokom v šoli, je povsem dognana, vsi odgovori so določeni vnaprej. Vsak zakaj postane odveč. Realistično mišljenje spoznava že dane odnose. V šolski situaciji večinoma damo gradivo s pripravljenimi informacijami (percepcijami), učenci rešujejo, reagirajo.« (Pečjak, Psihologija spoznavanja, 1977, str. 322). Logika je v situaciji pripravljenih informacij pomembna. V realnem življenju percepcije oblikujemo sami.« Tudi de Bono meni, da se v šolah razvija predvsem reakcijsko mišljenje. »Pred učence postavimo delavne liste, učbenike, nato od njih zahtevamo, da reagirajo na to, kar je pred njimi, reagirajo na tisto, kar že obstaja.« (Naučite svojega otroka misliti, 1998, str. 23).

Bistvene sestavine ustvarjalnosti so smisel za duhovitost, uporabljanje predmetov na nov način, odkrivanje neobičajne uporabe.

Meni, da bi bilo potrebno v šolah razvijati tudi proaktivno razmišljanje. Avtor uvaja pojem »operativnost«, ki označuje večšine »delanja«. Nanaša se na aspekte razmišljanja, kot so npr. pogledi drugih ljudi, prioritete, cilje, alternative, posledice, ugibanja, odločitve itd. Prednost de Bona je v tem, da ponuja konkretna orodja, tehnike za izboljševanje mišljenja. Izhaja iz stališča, da se dobri misleci ne rodimo, temveč z vajo to postanemo, torej se večšin razmišljanja naučimo.

Izvedba in vsebina

Z dejavnostjo smo začeli leta 2004 in jo poimenovali klub za razmišljanje (KzR) po ideji Edwarda de Bona promotorja v neposrednem poučevanju mišljenja in izvajalca različnih tehnik za izboljšanje mišljenja, vendar smo k vsebini in načinu izvedbe pristopili na svoj način. Izvajamo njegove tehnike in tehnike drugih avtorjev, določene vaje so plod naše lastne ustvarjalnosti.

V KzR sodelujejo evidentirani nadarjeni učenci 8. razredov. Skupine učencev so optimalne, od 9 do 12 učencev. Učenci se v dejavnost vključujejo prostovoljno. Veljajo pravila: prvo: ko se vključim v klub, ga redno obiskujem; drugo: vedno poslušam mnenje drugega; tretje: vse, kar na klubu povem, je pametno. S slednjim skušamo odpraviti strah pred tem, da bi izpadli neumni, idejam puščamo prosto pot. Hkrati pa sodelujoči dobijo pozitivno izkušnjo glede avtonomije v razmišljanju. Dejavnost vodita dve učiteljici predmetne stopnje in šolska psihologinja.

Poteka enkrat na teden v popoldanskem času. Posamezna delavnica traja tri šolske ure. Vsaka delavnica pomeni vsebinsko zaključeno celoto. Delavnice niso nekaj statičnega, ampak so se z leti vsebine dodajale, nekatere opuščale. Znotraj vsake izvajamo več aktivnosti. Manj je teorije, veliko je praktičnih vaj (izkustveno učenje), saj stojimo na stališču, da se mladi teh spretnosti lažje naučijo skozi izkušnjo kot teorijo.

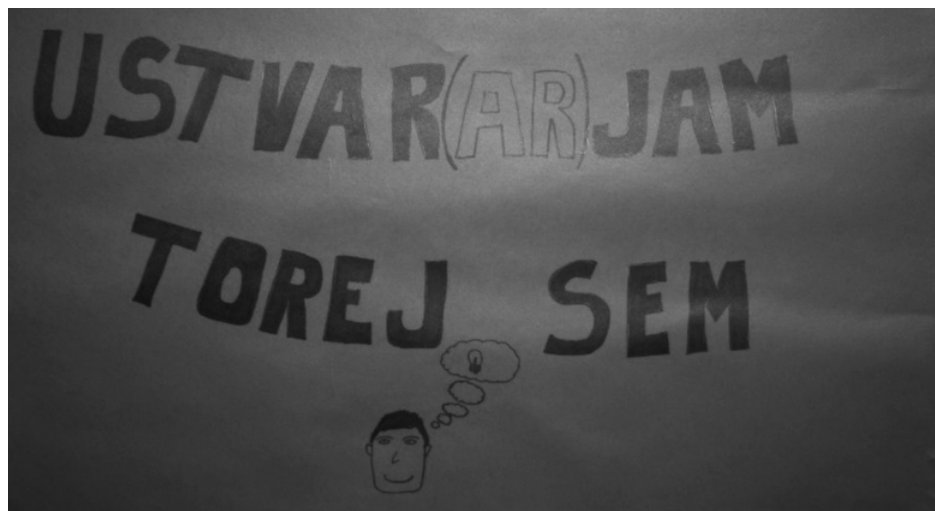
Prehajamo iz ene aktivnosti na drugo, se ne zadržujemo predolgo pri eni. Vključuje se veliko vaj za izboljšanje mišljenja, produkcijo idej,

spodbujanja ustvarjalnega mišljenja. Nekatere aktivnosti se izvedejo na posebej zabaven način. (Humor kot pomembna komponenta originalnosti. Primer, ko poudarjamo pomen jasnosti v zapisu sporočila: v soboto je moj oče zmagal na razstavi psov!) Spodbujamo radovednost za zaznavo problema, dogajanja v okolju in učencih samih (po Guilfordu faktor občutljivosti za problem). Usmerjamo se na vprašanja (probleme), ki zanimajo učence, ker predpostavljamo, če si sami postavijo vprašanje, potem so bolj motivirani za iskanje rešitev. Pri spoznavanju okolja dajemo velik pomen čutom, čutilom in percepciji. Želimo doseči, da sodelujoči pridejo do spoznanja, da pojavi v okolju niso vedno taki, kot so sprva videti. (Ugotovitev, ki jo je zapisal osmošolec v evalvacijski vprašalnik ob vprašanju: Ali se je tvoje razmišljanje od začetka KzR do danes kaj spremenilo?)

Sproščenost je eden izmed osnovnih predpogojev za produkcijo idej, odmik od običajnega načina razmišljanja.

Sproščenost je eden izmed osnovnih predpogojev za produkcijo idej, odmik od običajnega načina razmišljanja. Skušamo jo doseči tako, da se učiteljice (čeprav vodje delavnic) trudimo, da smo enakovreden član skupine. Primeri načinov so: prvo izvedbo neke dejavnosti naredi učiteljica, naprej drug za drugim učenci vodijo aktivnosti (z omenjenim pristopom se ne povečuje samo sproščenost med sodelujočimi, ampak način deluje tudi na izboljšanje samopodobe in socialnih kompetenc, saj učenci sami prevzamejo vodenje oz. usmerjanje aktivnosti); ali učiteljice med učenci sedimo na stoli v krogu; ali učiteljice sodelujemo pri vajah s področja samopodobe. Omenjeni pogoji so zunanji, ki pozitivno vplivajo na ustvarjalnost.

V vsako srečanje je vključena vaja s področja socialnih kompetenc ali samopodobe.

Slika 2: Plakat, ustvarjen na delavnici

Zaporedje delavnic je pomembno

Primer:

Poišči si par, osebo, s katero se dobro pozna. Na list z zapisanimi osebnostnimi lastnostmi To sem jaz - to si ti najprej s križcem označi, katere lastnosti oseba v paru ima, in katerih nima, katero bi po tvoji oceni lahko pridobila. Delaj po enakem principu, kot si to delal zase. (Najprej vsak pripisuje lastnosti sebi.) Ko zaključiš s pripisovanjem lastnosti, osebi v paru predstavi svoje ugotovitve, potem primerjaj svoje zaznavanje z zaznavanjem osebe, na katero se ocena nanaša. Bi kakšno lastnost pri sebi izboljšal?

Primer:

Napiši deset dogodkov, v katerih si bil ponosen sam nase. Primeri odgovorov: na koncertu sem dobro odigral skladbo na violi, osvojil bronasto priznanje iz matematike, pomagal starejši ženi ob izstopu iz avtobusa, opravil sem kolesarski izpit, prvič spekel pico itd.

Še en primer vaje s tega področja:

Kaj bi storil, če bi videl, da sošolec pomaga prijatelju, ki je padel in si poškodoval koleno? Bi posredoval z nasvetom ali opozorilom? Bi skrbno spremljal dogodke, da bi videl, če se je dobro končalo.

Med vaje za izboljšanje samopodobe in socialnih kompetenc spadata torbica pozitivnosti in grafično prikazovanje čustev.

V vseh delavnicah širimo besedišče in razumevanje pojmov.

V fokus naše aktivnosti in razmišljanja na naših srečanjih postavljamo značilnosti človekovega spoznavanja in vplivanja na okolje.

Delavnic je deset. Začnemo z uvodno delavnico, kjer se vsak posameznik predstavi, zatem s sliko in besedo izdelava mapo, v katero kasneje skozi srečanja vpliva različno gradivo. Začnemo z eno izmed zanimivejših vaj, ki zahteva osredotočenost na ZANIMA ME. To je vaja ustvarjalnih prostih asociacij (pomembno je, ko problem šele iščemo). Sodelujoči sedijo v krogu in nizajo vprašanja, čas je omejen; npr. ZAKAJ nismo živeli že prej... nismo živeli že v starem veku... nimamo 5 nog... zakaj ima večina živali 4 noge... voda ne teče v hrib... zakaj smo tako veliki, zakaj nismo manjši/večji... so sosedje v sporih za meje... so cvetlice različnih barv... ne moremo hoditi po oblakih... ima večina fantov kratko frizuro in deklet dolge lase... zakaj temnopolti niso zelene barve... ljudje hodimo in ne letimo... smo izumili priimke... so izumili črke... zakaj imamo okna itd.

Člani skupine skupaj določijo najbolj zanimiv problem pri posamezniku, zatem iščejo, nizajo čim več nenavadnih odgovorov na najbolj zanimive izbrane dileme (fluentnost v razmišljanju). V dneh do naslednjega srečanja se pogovorijo z učiteljem, iz čigar predmetnega področja je vprašanje, npr. s področja biologije, rešitve predstavijo na začetku naslednjega srečanja.

Namen delavnice: postavljanje pravil druženja na delavnicah, spoznavanje in predstavitev članov skupine, pričetek z načinom dela, ki ga učenci niso vajeni, spodbujanje zanimanja za dogajanje v okolju, stvari videti na drugačen način, kot je to običajno, zmanjševati strah pred tem, da bi izpadli neumni, ob produkciji nenavadnih idej.

Vsaka delavnica ima svojo vodilno temo, čeprav je na vsakem srečanju vključena tudi vaja za izboljševanje socialnih kompetenc, samopodobe.

Delavnice si vsebinsko sledijo od začetnih s področja izkustvenega učenja o nižjih spoznavnih procesih, v nadaljevanju posegajo na področje razvijanja višjih spoznavnih procesov -mišljenja do najvišje oblike - ustvarjalnega

Slika 3: Učenci na različnih delavnicah ustvarjalno razmišljajo

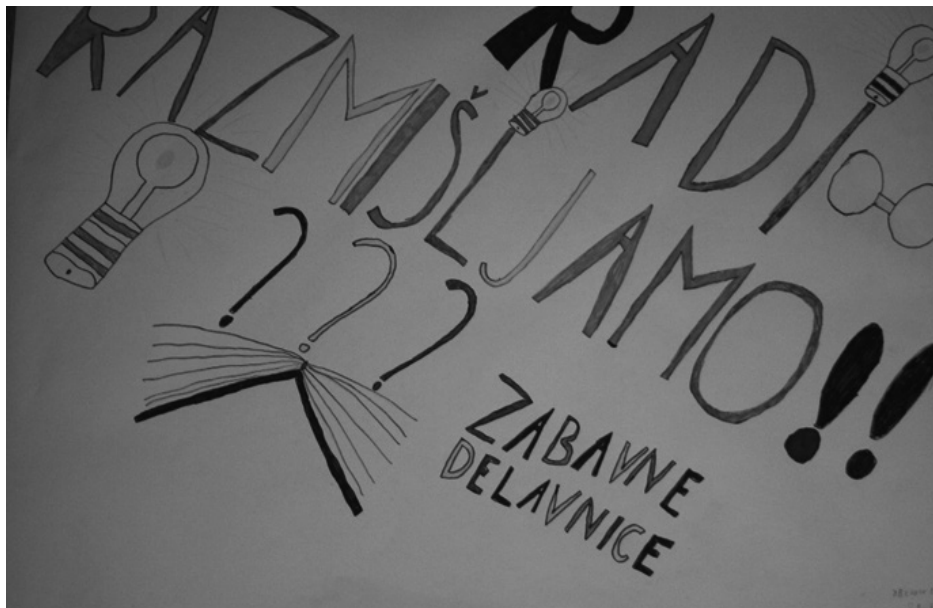
mišljenja. V fokus naše aktivnosti in razmišljanja na naših srečanjih postavljamo značilnosti človekovega spoznavanja in vplivanja na okolje.

Začnemo s področjem spoznavnih procesov (delavnici 2 in 3), ki se vežejo na področje opazovanja, zaznavanja (vid, tip, okus, sluh) kot najelementarnejše oblike v spoznavanju (manj v spreminjanju) okolja. Sodelujoči v tretji delavnici spoznavajo preko lastne izkušnje napake v zaznavanju, percepciji (primeri geometričnih, računalniških iluzij, halucinacij). Omenjeni delavnici potekata v smeri ozaveščanja (skozi lastno izkušnjo) o pomenu opazovanja, zaznavanja, osredotočanja v procesu mišljenja. Učenec je postavljen v vlogo objekta in subjekta opazovanja. S tega področja sta oblikovani dve samostojni delavnici, katerih cilj ni samo izkušnja s samospoznavanjem teh procesov, ampak tudi z omejitvami teh.

Naslednja delavnica (4) posega na področje vizualno motorične koordinacije, povezovanja in razstavljanja celote v dele in v reorganizacijo delov v novo celoto; vizualizacija omogoča predstavljanje prostorskih odnosov. *Primer: vaja s tangrami, kjer mora sodelujoči neko figuro, celoto v mislih razstaviti na dele (vizualizirati), potem vse dele na drugačen način povezati, združiti v celoto. Na voljo ima 7 likov.*

Cilj je izboljševanje prostorske predstavljalnosti (vizualizacije z razstavljanjem celote v dele, ponovno sestavljanje delov v drugačno postavitev celote).

V naslednji delavnici (5) krepimo kreativno pisanje (pisali smo zgodbo); *vaja zahteva, da sodelujoči na list napiše stavek, ki mu prvi pade na pamet, list večkrat zakroži. Naloga zahteva, da se nepovezane stavke oblikuje v neko smiselno s humorjem prepleteno zgodbo - po Guilfordu faktor izrazne fluentnosti. Vsak sodelujoči*

Slika 4: Plakat: Radi razmišljamo

prebere zgodbo pred skupino. Ob koncu srečanja izberejo najzanimivejšo zgodbo. Vsakdo utemelji svojo izbiro. Cilj je krepitev kreativnosti na področju pisnega izražanja.

Čeprav je vodilo skozi vsa naša srečanja spodbujanje ustvarjalnosti in ustvarjalnega mišljenja, vendarle vse nadaljnje delavnice izrazito gradijo na neposrednem učenju mišljenja in na spodbujanju ustvarjalnega mišljenja: Mislec I (delavnica 6), Mislec II (7) in Mislec sem III (8) ter Podjetnik sem (9).

Ker izhajamo iz tega, da se pri rednem pouku spodbuja predvsem konvergentno mišljenje (en problem - ena rešitev, dejstva so znana, rešitev prav tako), smo v KzR, kot je bilo v zapisu večkrat poudarjeno, že od samega začetka usmerjeni v ustvarjalni pristop in spodbujanje ustvarjalnega mišljenja.

Kriterij ustvarjalnosti lahko določimo na podlagi produkta ali miselnega procesa (Pečjak, 1977). Mi smo se usmerili na miselni proces.

V delavnici **Mislec sem I** je vodilna tema spoznavanje različnih »tradicionalnih« načinov razmišljanja. V teh vajah se učenci srečajo z različnimi načini mišljenja ter spoznavajo omejitve posameznega načina.

Na začetku srečanja najprej ugotavljajo svoja stališča glede značilnosti dobrega misleca.

Dobijo list z lastnostmi dobrega misleca: se osredotoča na problem, ne na svoj prav (ego), zaveda se, da je namen mišljenja doseči boljše razumevanje ne pa dokazati, da je boljši od drugih, zna poslušati druge, meni, da je mišljenje večšina, ki se jo da izboljšati, ne bega od ideje do ideje, se zna miselno zbrati, zaveda se, da je vsak pristop samo eden od mnogih, preverja mišljenje drugih itd.

V nadaljevanju izvajajo vaje in ugotavljajo značilnosti posameznega načina. Nekaj primerov vaj:

- Razrezana zgodba - učenci sestavljajo na začetku pomešane stavke, besedilo nato uredijo po logičnem zaporedju zgodovinskih dogodkov (zgodba Ane Frank).
- Matematični problem izražen z besedami, učenci zapišejo v matematičnem jeziku, vodja pove rešitev, sodelujoči ugotavljajo, na kakšen način je prišel do rešitve.
- Vaja iz logike in njene omejitve. (Voda gasi ogenj, voda je tekočina. Bencin je tekočina, zato po logiki sledi ...; v realnem življenju ni tako.)

Vaji s področja ustvarjalnega mišljenja:

- Reševanje problemov, ki zahtevajo, da mislec zapušča dane poti in si izmišlja nove (nastopi adaptivna fleksibilnost). Primer vaje: vsebino pojma »ozek« učenec nariše na čim več možnih načinov. (V. Pečjak.)
- Pripovedovanje smešnic - humor kot pomembna komponenta ustvarjalnega mišljenja.

Mislec sem II

Vodilna tema (cilji) izgrajevanje miselnih veščin. Vaje so povzete po de Bonu.

Primeri vaj iz okoliščin, hipotez, provokacij in špekulacij:

Vaje iz okoliščin

- Ali so naslednje trditve vedno resnične ali so resnične samo v določenih okoliščinah?
...Ledene gore so nevarne.
...Plavalni bazeni so nevarni.
... Mokre roke so nevarne.
- Katere stvari so dobre v zmernih količinah, v pretiranih količinah pa slabe?
Hrana, denar, vaje, znanje, poštenost, spanje ...

- Vaje iz hipotez, špekulacij in provokacij
- Zakaj mislite, da imajo miši rep?
- Postavite dve hipotezi.

Odgovori učencev: zato, da jih lažje ujamemo ... da svojim mladičem kažejo pot ...se z repi igrajo ... se mladiči pri plavanju držijo za repe staršev in počivajo ... pri plezanju z njimi lovijo ravnotežje itd.

- Kaj mislite, zakaj se ljudje radi pripravajo?
Postavite tri različne hipoteze.

Odgovori učencev: zato, da dokažejo svoj prav, hočejo nadvlado nad drugimi, da si popestrijo vsakodnevni dolgčas, da trenirajo svoje govorne organe, izboljšujejo retoriko, izboljšujejo samozavest, uživajo v dinamiki prepira itd.

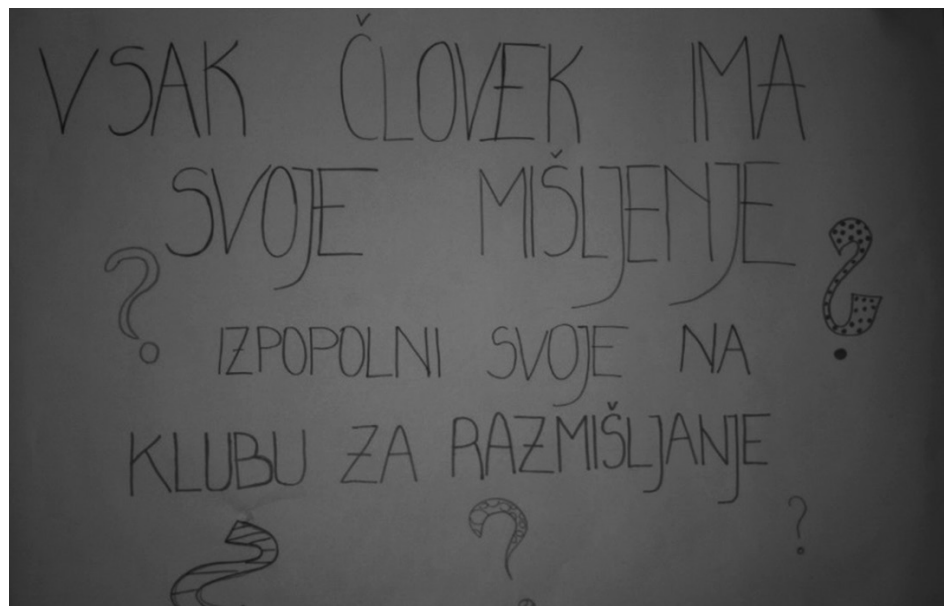
Izgrajevanje miselnih veščin na začetku poteka z zabavnimi temami

(Kako bi bilo, če bi imeli sredi prsnega koša še tretje oko?), z oddaljenimi temami (Kako bi rešili problem prometnih zamaškov v mestih?), z znanimi temami (Brat, s katerim si delita sobo, kar naprej razmetava - kaj lahko storiš?), s težkimi temami (Ali mladi ljudje lahko kadijo?).

Avtor vaj meni, da naj se izvajajo mešano. Zabavne so pomembne za motivacijo,

izgrajevanje miselnih veščin, oddaljene dajejo pridih po približevanju razmišljanja odraslih. So koristne za nadaljnje življenje mladostnika, saj kažejo na to, da večine razmišljanja niso samo igra, ampak jih uporabljamo ob resnih temah.

Naše ugotovitve ob spremljanju dela sodelujočih so: večina učencev ima na začetku velike težave pri produciranju nenavadnih idej. Vendar se z vajo povečuje število idej in opazen je napredek v originalnosti.

Slika 5: Plakat: Vsak človek ima svoje mišljenje

Mislec sem III

V tej delavnici smo si v veliki meri pomagali s tehnikami de Bona. CoRT program mišljenja so miselne vaje v programu za direktno poučevanje večšin mišljenja v šolah. Izvajamo vaje PMI - pozitivno-negativno-interesantno. V vajah je potrebno mišljenje usmeriti v prvo, drugo ali tretjo smer. Pomembno je osredotočanje, saj je pozornost potrebno preusmerjati s pozitivne smeri v negativno in potem še v smer interesantno, kjer ideje še razširimo z opažanji in komentarji. Pri posamezni smeri razmišljanja učenci nizajo ideje, šele potem gredo v drugo smer in tudi tam nizajo ideje itd. Vaje so časovno omejene npr. na 3 minute.

Primer vaje PMI:

Kaj menite o ideji, da bi izklopili internet? Da bi vse bogate spremenili v revne in vse revne v bogate? Da bi odkrili stroj, zaradi katerega bi bilo vedno poletje? Da bi vsak državljan odpotoval, kamor bi hotel? Da bi vsak državljan imel na svojem bančnem računu lahko le 2000 evrov? Da bi bile vse stvari v trgovinah zastoj? Da bi bili vsi priseljenci dobrodošli in dobili delo?

Primere dilem, o katerih izvajamo vaje, so napisali učenci in niso povzeti po avtorju. V odgovorih se izraža ustvarjalnost učencev samih. Nalogo vsako leto učenci dobijo ob zaključku delavnice.

Cilj je izboljšanje osredotočanja misli na pozitivno, negativno in interesantno.

Med delavnice za krepitev ustvarjalnega mišljenja sodi tudi delavnica Podjetnik sem (9), saj smo že pred leti ugotovili, da bo na tem področju družbenega življenja in tudi na osebni ravni potrebna velika ustvarjalnost.

Z vajo se povečuje število idej in opazen je napredek v originalnosti.

Potek delavnice:

- Na našem predzadnjem srečanju učenci dobijo nalogo, da naslednje srečanje prinesejo predmet, izdelek, ki ne sme biti šolski pripomoček. Skupino na srečanju razdelimo v pare. Učenca v paru zamenjata predmeta. Vsak niza predloge, kaj bi na izdelku izboljšal (10 minut delajo v tišini), napiše izboljšave, ki predmetu lahko povečajo namen uporabe. Po določenem času izboljšave pokaže drugemu v paru, ta (izdelek je njegov) oceni, če so izboljšave izvedljive - zelo dobro mora razmisliti, da ne zatre dobre ideje.
- Naslednji korak je, da predmet ustvarjalno poimenuje (tisti v paru, ki je dajal predloge za izboljšave). Poimenovanje mora biti v povezavi z namenom uporabe spremenjenega, dodelanega predmeta. Primer: predmet je obesek za ključe.

Predlogi za spremembe: če bi ga povečali, bi bilo kovinsko okno, lahko bi bil šablona za izris Nove Zelandije ali navigacija, lahko bi ga povečali in uporabili za sankanje ali kot telefon na dotik, lahko kot odpiralnik za steklenice ali pipec.

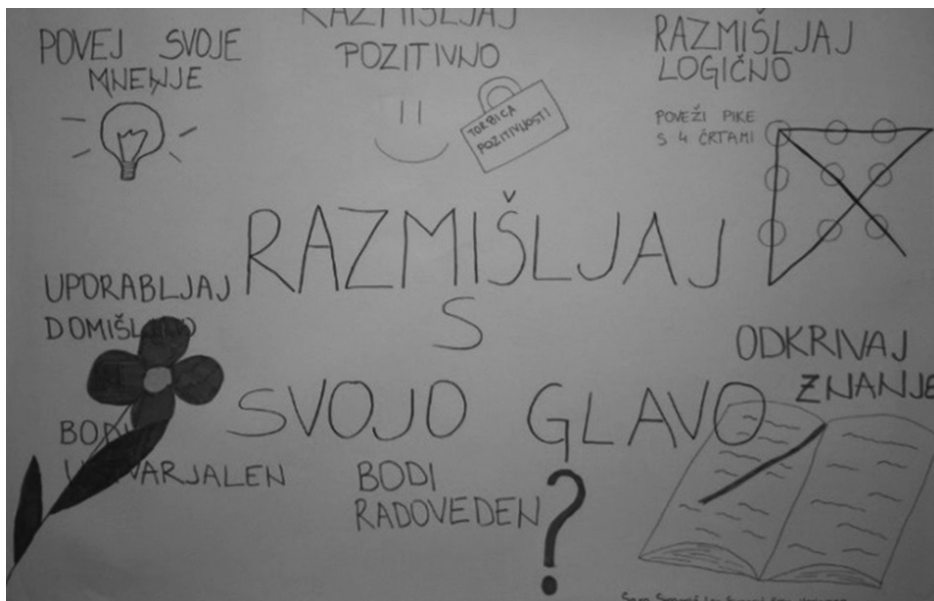
Poimenovali bi ga Multi Zelandik.

- Drugi del delavnice

Izdelajo načrt za reklamiranje oz. prodajo izdelka (v katerem mediju, katerim starostnim skupinam bi ga prodajal - otrokom, mladim, starostnikom; katerim poklicnim skupinam, državljanom (npr. Novozelancem) itd. Utemelji, zakaj komu, kateri skupini, katere potrebe bi skušal pri kupcih zadovoljiti ... po lepem, po enostavni uporabi, več namenskosti itd.

Po poročanju člani skupine izberejo najbolj izvirno spremembo predmeta, poimenovanja predmeta in reklamo.

V tej delavnici je v ospredju tema podjetništva; dejavnost poteka na način, da faza produkcije idej (divergentno mišljenje) poteka ločeno od faze preverjanja idej (konvergentno mišljenje).

Slika 6: Plakat: Razmišljaj s svojo glavo

Slika 7: Učenci na različnih delavnicah ustvarjalno razmišljajo

Zaključna delavnica (10) je namenjena izdelavi plakatov, ki so do naslednjega začetka KzR razstavljeni na stalnem mestu v avli šole. Sodelujoči v sliki in besedi (ustvarjalno) izrazijo svoje najpomembnejše vtise in vsebine s KzR. Zadnje srečanje je namenjeno tudi izpolnjevanju anketnih vprašalnikov, v katerih sodelujoči ovrednotijo dejavnosti v KzR, ocenjujejo vpliv te na spremembo v načinu razmišljanja, izboljšanju samopodobe in socialnih spretnosti, imajo tudi priložnost, da predlagajo izboljšave.

Evalvacija

Vsako leto ob zaključku učenci izpolnijo evalvacijski vprašalnik. Učenci odgovarjajo na naslednja vprašanja:

1. Ali je KzR potrdil tvoja pričakovanja?
2. Kakšne so se ti zdele teme?
3. Katera delavnica se ti je zdela najboljša? Zakaj?
4. Kako si se počutil v svoji skupini in ali ti je bila všeč? Predlagaj spremembe, če ni bilo dobro.
5. Ali si redno prihajal na srečanja?
6. Ali si pridobil kaj novega?
7. Ali se je tvoje razmišljanje po obiskovanju delavnic kaj spremenilo?
Če se je spremenilo, napiši kako, v kateri smeri. Ali si bil nad kakšnim novim spoznanjem presečen? Napiši nad katerim.
8. Kako boš uporabil svoje na novo pridobljeno znanje? Kje ti bo prišlo prav?
9. Imaš kakšne predloge za izboljšanje?
10. Katero delavnico ali temo bi razširil?
11. Katere delavnice ali teme so ti bile najbolj všeč.
12. Ali se ti zdijo obravnavane teme pomembne?
Da - zakaj?
Ne - zakaj?
13. Kako je KzR vplival na tvojo samopodobo?

Učenci menijo, da so v vseh srečanjih razmišljali ustvarjalno. Največ (98 %) jih meni, da so bile teme zelo zanimive, posebne, drugačne, kot so vajeni pri rednem pouku. Pred vsakim srečanjem jih je zanimalo, kakšna bo tema. Vsem je bilo všeč, ker je bilo vzdušje sproščeno, dostikrat je bilo zabavno, njihovo mnenje je bilo pomembno, vedno so imeli priložnost povedati,

kaj si mislijo. Vsi sodelujoči so zelo visoko ovrednotili, da se ni nihče norčeval iz njih, čeprav so povedali tudi kaj nenavadnega. Učiteljica je bila kot ena izmed njih. Učenci bi si želeli, da bi bilo srečanj več in bi z njimi nadaljevali tudi v 9. razredu. Na vprašanje, kje boš lahko uporabil svoje znanje, sodelujoči v večini odgovarjajo, da ga bodo uporabili v svojem osebnem življenju in kasneje v poklicu, manj pa pri nadaljevanju svojega šolanja (učenje za življenje ločujejo od učenja za šolo). Po končanem KzR so se začeli spraševati o stvareh in pojavih, kateri so se jim pred tem zdeli jasni, neizvedljivi, nepotrebni sprememb.

Naše ugotovitve ob spremljanju dela sodelujočih so: večina učencev ima na začetku velike težave pri produciranju nenavadnih idej (predpostavljamo, da zaradi tega, ker v formalnem izobraževanju ponavljajo enake vzorce mišljenja in težko preklopijo na drugačne, in tudi zato, ker je klima na začetnih srečanjih drugačna, kot v vseh nadaljnjih, postane bolj ugodna za produkcijo nenavadnih idej). Vendar se z vajo povečuje število idej in opazen je napredek v originalnosti.

Težave se pri učencih pojavljajo tudi na ravni ponovne opredelitve problema (redifiniranju), kar pomeni opuščanje enih funkcij znanih predmetov in nadomeščanje teh z drugimi - primer delavnice Podjetnik sem.

Dodana vrednost tega projekta je, da sta učiteljici spoznanja in izkušnje (tudi tehnike in orodja) glede spodbujanja ustvarjalnosti in ustvarjalnega mišljenja sponatano prenašali tudi v redni pouk.

Za konec

Dejavnost, ki na šoli poteka že enajsto leto, evidentiranim nadarjenim učencem skoziformalno izobraževanje daje možnost izkušnje in ozaveščanja glede pomena ustvarjalnosti in ustvarjalnega mišljenja za njihov osebni razvoj ter razvoj družbe kot celote. Čeprav je dejavnost učencem dodana izbira k obvez-

nem programu, se večina evidentiranih nadarjenih učencev odloči za obiskovanje naše dejavnosti. Močno je izražena tudi želja po obiskovanju KzR v 9. razredu. V prihodnost imamo namen delavnice še razširiti na področje neposrednega poučevanja miselnih veščin in ustvarjalnega mišljenja.

Viri in literatura

1. Beyer, G. (1992). *Urjenje spomina in koncentracije* (kreativno učenje). Ljubljana, DZS.
2. Boben, D. in Podkrajšek, R. (2004). *Torranceovi testi ustvarjalnega mišljenja besedna oblik A, Psihometrični dodatek priročnika*. Center za psihodiagnostična sredstva.
3. De Bono, E. (1998). *Naučite svojega otroka misliti*. Maribor, Rotis.
4. De Bono, E. (1992). *Tečaj mišljenja*. Ljubljana, Ganeš.
5. Ferbežar, Ivan (2002), *Celovitost nadarjenosti*, Educa.
6. Jauševc, N. (1987). *Spodbujanje otrokove ustvarjalnosti*. Ljubljana, DZS.
7. *Koncept Odkrivanja in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli* (1999), Ljubljana.
8. Kostić, Ž. (1962). *Med igro in matematiko*. Ljubljana, DZS.
9. Makarovič, J. (1985). *Odkrivanje talentov*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
10. Michaelides, Dimis (2011). *The Art of Innovation/Integrating Creativity in Organizations*. Limassol, Cyprus, Easyprint.
11. Musek, J. in Pečjak, V. (2001). *Psihologija*. Ljubljana, Educy.
12. Nagel, W. (1987). *Spodbujanje in odkrivanje nadarjenih otrok*. Ljubljana, DZS.
13. Pečjak, V. (1977). *Psihologija spoznavanja*. Ljubljana, DZS.
14. Pečjak, V. (1989). *Poti do idej*. Samozaložba.
15. Pečjak, V. & Štrukelj, M. (2013), *Ustvarjam, torej sem*, Celovec, Mohorjeva založba.
16. De Bono, E., Attention. Dostopno: http://homepage.mac.com/bobembry/studio/biz/concepzual_resources/ ... (25. 9. 2014).
17. <http://www.mindmapinspiration.com/six-thinking-hats-mind-map-pau...>
18. Six Thinking Hats Mind Map, Mind Map inspiration (25. 9. 2014). <http://www.debonothinkingsystems.com/tools/>.
19. De Bono, E., Thinking Systems, Tools. Dostopno: http://homepage.mac.com/bobembry/studio/biz/concepzual_resources/ (25. 9. 2014).
20. De Bono, E., New thinking needed. Dostopno: <http://www.personal-development-planet.com/edward-de-bono.html> (26. 9. 2014).
21. De Bono, E., Possibility Thinking. Dostopno: <http://www.mindmapinspiration.com/ideas-shared-are-ideas-aired/> (11. 1. 2015).
22. Ideas shared and ideas aired, Mind Map Inspiration. Dostopno: <http://sbaer.uca.edu/research/sbi/2008/enta15f.html> (11. 2. 2014).